LOCURILE DE EXECUTARE A MĂSURII ARESTULUI PREVENTIV

PLACES OF EXECUTION OF THE MEASURE OF PRE-TRIAL DETENTION

COJOCARU Vladimir,
doctorand, USM

Summary

The pre-trial detention ordered by the court in accordance with the criminal procedural regulations are executed in the places and under the conditions provided by law. Current references in the legislation of the Republic of Moldova that regulates the places of execution of the measure of pre-trial detention are: the Enforcement Code, the Law on the National Anticorruption Center and the Law no. 69, of 21-05-2020 regarding the establishment of measures during the state of emergency in public health and the modification of some normative acts. Examining the content of these documents, we find that the persons arrested on remand are detained in penitentiaries with the status of detention isolators, in the criminal investigation isolator of the National Anticorruption Center and in the temporary detention isolators of the police inspectorates, during the action of the law no. 69, of 21-05-2020 regarding the establishment of measures during the state of emergency in public health.

Keywords: *pre-trial detention; criminal investigation isolators, police, temporary detention isolators, prison, detention, person deprived of liberty, conditions of detention; CPT.*

Cu referire la instituțiile responsabile pentru deținerea persoanelor în arest preventiv este de menționat că pînă la 01.07.2005, persoanele arestate preventiv puteau fi deținute în: 1) izolatoarele de urmărire penală ale Departamentului instituţiilor penitenciare al Ministerului Justiţiei; 2) izolatoarele de detenţie provizorie ale organelor afacerilor interne, în cazul cînd pe teritoriul respectiv nu există un izolator de anchetă penală.

Arestul preventiv dispus de instanța de judecată în conformitate cu reglementările procesual penale se execută în locurile și în condiţiile prevăzute de lege [1]. Referințe actuale în legislația Republicii Modova ce reglementează locurile de executare a măsurii arestului preventiv sunt: Codul de executare[2],

ce prevede la art.303, că persoanele față de care a fost aplicată arestarea preventivă sînt deținute în penitenciare, Legea cu privire la Centrul Național Anticorupție[3], menționează la art.6 că în exercitarea atribuțiilor și obligațiilor, Centrul are dreptul să dispună de izolator de urmărire penală în condițiile legii și Legea nr. 69, din 21-05-2020 cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada stării de urgență în sănătate publică și modificarea unor acte normative [4], aceasta prevede la art. XXIV **că** urmare a instituirii unor măsuri excepționale, pe perioada stării de urgență în sănătate publică declarate prin Hotărârea Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică nr. 10 din 15 mai 2020 se permite deținerea persoanelor arestate preventiv în izolatoarele Inspectoratului General al Poliției și/sau ale Centrului Național Anticorupție. Examinând conținutul acestor acte constatăm că persoanele arestate preventiv sunt deținute în penitenciare cu statut de izolatoare de urmărire penală, izolatorul de urmărire penală al Centrului National Anticorupție și Izolatoarele de detenție provizorie ale inspectoratelor de poliției, în perioada acțiunii legii nr. 69, din 21-05-2020 cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada stării de urgență în sănătate publică.

Chestiunea privind transferul/preluarea de către MJ a instituțiilor de detenție preventivă de la MAI își are originile în anul 1998, cînd urmare vizitei Comitetului european pentru prevenirea torturii (în continuare CPT), s-au constatat condiții precare de deținere în izolatoarele de detenție provizorie din cadrul comisariatelor de poliție. Raportul vizitei periodice a delegației CPT din Republica Moldova din anul 1998, informează despre faptul că membrii delegației au fost informați de către ministrul justiției despre intenția transferării integrale deținerii persoanelor arestate preventiv în responsabilitatea MJ.

Astfel, urmare a acestui angajament în cadrul vizitei din anul 2001, CPT recomandă autorităților moldave de a redubla eforturile pentru ca în cel mai apropiat timp să realizeze proiectul de transfer integral a responsabilității asupra învinuiților către Ministerul Justiției. În cadrul acestei vizite delegația CPT a reiterat faptul că: IDP-le ale Ministerului Afacerilor Interne nu vor putea niciodată să ofere condiții de detenție adaptate persoanelor aflate în detenție provizorie pentru perioade îndelungate, adică pentru mai multe luni [5].

În scopul, executării recomandării CPT, prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 415-XV din 24.10.2003, privind aprobarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008, expres s-a preconizat transmiterea instituțiilor de detenție preventivă ale Ministerului Afacerilor Interne (MAI), în responsabilitatea Ministerului Justiției. În acest sens și pentru

executarea prevederilor Codului de executare al RM nr.443-15 din 24 decembrie 2004, la 17 noiembrie 2005, prin ordin comun al Ministerului Afacerilor Interne şi Ministerului Justiţiei a fost constituit un grup de lucru interministerial în sarcina căruia a fost pusă examinarea posibilităţilor şi determinarea procedurii de transmitere a Izolatoarelor de detenţie provizorie din subordinea MAI în subordinea MJ. Grupul de lucru a concluzionat imposibilitatea transferării Izolatoarelor de detenţie provizorie din subordinea MAI în subordinea MJ, înaintând propunerea de construcţie a Caselor de arest.

Astfel, prin Hotărîrea Guvernului nr.113 din 03.02.2007, cu privire la aprobarea Planului de acţiuni prioritare privind implementarea în anul 2007 a Planului de Acţiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, s-a stabilit ca în privinţa realizării obiectivului de transfer al izolatoarelor de detenţie provizorie (IDP) din jurisdicţia Ministerului Afacerilor Interne în subordinea Ministerului Justiţiei să fie aprobat proiectul de hotărîre pentru modificarea şi completarea Hotărîrii Guvernului nr.1624 din 31 decembrie 2003 „Cu privire la aprobarea Concepţiei reformării sistemului penitenciar şi Planului de măsuri pe anii 2004-2013 pentru realizarea Concepţiei reformării sistemului penitenciar", în vederea creării a opt case de arest, cu o capacitate de 250 locuri fiecare, în opt raioane ale republicii. Prin adoptarea HG nr. 738 din 29.06.2007, s-a stabilit şi termenele de construcţie a caselor de arest în raioanele: Glodeni (2008-2009), Comrat (2009-2010), Orhei (2009-2010), Hînceşti (2010-2011), Căuşeni (2010-2011), Edineţ (2011-2012), Floreşti (2011-2012) şi Ungheni (2012-2013).

În pofida faptului că, ulterior grupul de lucru interministerial a propus diminuarea numărului necesar al caselor de arest de la opt la patru, din lipsa mijloacelor financiare, pînă în prezent nu a fost construită nici una.

De menţionat că, dificultăţile în domeniul organizării executării arestului preventiv şi de escortare a deţinuţilor au intervenit imediat după abrogarea la 01.07.05, a Legii nr.1226 din 27.06.1997, cu privire la arestarea preventivă, care permitea ca în cazul cînd pe teritoriul respectiv nu există un izolator de urmărire penală, persoanele reţinute, bănuite de săvîrşirea unei infracţiuni, precum şi învinuiţii şi inculpaţii arestaţi, în cazul în care este necesar de a se efectua acţiuni de urmărire penală sau dezbateri judiciare, sînt deţinuţi în izolatoarele de detenţie provizorie ale organelor afacerilor interne.

Respectiv, prin această modificare a fost abrogat temeiul legal de deţinere în izolatoarele MAI a persoanelor arestate, datorită condiţiilor precare de detenţie care nu puteau garanta condiţii minime de detenţie.

Pînă în anul 2006, izolatoarele de detenţie provizorie subordonate MAI, au activat în conformitate cu cerinţele ordinului MAI nr. 5 din 05.01.2004 „Cu privire la modul de organizare şi desfăşurare a activităţii de pază, escortare şi deţinere a persoanelor reţinute şi arestate în izolatoarele de detenţie provizorie". Ordin ce a fost elaborat în baza Legii nr.1226-XIII din 27.06.1997, „Cu privire la arestarea preventivă". În condiţiile în care izolatoarele de detenţie provizorie au fost lipsite de temei legal de funcţionare, Ministerul Afacerilor Interne a intervenit în anul 2012, cu propuneri de completare a Codului de executare al Republicii Moldova, astfel ca în prezent la art.175[1], să fie reglementat ca reţinerea, în calitate de măsură procesuală de constrângere, de pînă la 72 ore, se va asigura în izolatoarele de detenţie provizorie cu respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi a condiţiilor adecvate de deţinere.

Astfel, fiind asigurat cadrul legal de funcționare al izolatoarelor de detenție provizorie din subordinea MAI.

În condiţiile în care în republică funcţionează doar patru izolatoare de urmărire penală, pentru deţinerea persoanelor în arest preventiv, capacitatea cărora conform limitei de cazare aprobată prin ordinul Ministrului Justiţiei, este de aproximativ 950 de persoane. Identificăm o situație de insuficiență de spații pentru asigurarea executării măsurii arestului preventiv în condiții de cel puțin 4 m^2. De oarece numărul mediu la zi în ultimii ani al persoanelor arestate preventiv variază între 1000 – 1200. De asemenea, în penitenciarele cu statul de izolator de urmărire penală se mai deţin şi alte categorii de persoane private de libertate (în regim inițial, pentru deservirea penitenciarului, aflate în tranzit către alte penitenciare, aflați în așteptarea dispoziției de executare), inclusiv restricţiile prevăzute la art.305 şi art.309, CE fapt ce diminuează capacitatea de cazare a persoanelor arestate preventiv.

Această situație impune ca la nivel național să fie reevaluate capacitățile de cazare ale izolatoarelor de detenție provizorie, care la situația anului 2014 aveau o capacitate totală de aproximativ 650 de locuri. [6]

Potrivit Raportului de progres pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a poliției, la 29 martie 2019, în cadrul ședinței Consiliului operațional au fost înaintate propuneri de optimizare a serviciilor subordonate IGP, inclusiv de reorganizare a activității Serviciului izolator și escortă. Operaționalizarea izolatoarelor de detenție provizorie și structura Secției/Serviciului detenție și escortă. Izolatoarele de detenție provizorie renovate funcționează în regim regionalizat, în cadrul acestora fiind aduse persoane deținute din 2-4 unități

administrativ-teritoriale. A.O. Promo-LEX constată un raport extrem de diferit dintre numărul maxim de persoane, care pot fi deținute în izolator și numărul funcțiilor din cadrul Secției/Serviciului detenție și escortă, conform statelor de personal. Dacă în cazul IDP Căușeni 10 persoane din cadrul Serviciului de detenție și escortă (SDE) trebuie să asigure detenția și escorta a 13 persoane deținute, atunci în cazul IDP Râșcani, 21 de angajați ai SDE trebuie să asigure detenția și escorta a 10 persoane deținute. Astfel, Promo-LEX recomandă examinarea oportunității de revizuire periodică a numărului persoanelor din cadrul serviciilor de detenție și escortă, în vederea uniformizării și ajustării, în caz de necesitate, a acestor servicii. [7]

Astfel, angajamentele poliției de a avea în gestiune doar 14 IDP renovate, sunt aparent opțiuni bune. Însă, se pare că IP fără izolatoare, erau deja îngrijorate de faptul că nu au spații de detenție și de un șir de alte incomodități apărute urmare a sistării activității IDP-urilor proprii. Unii reprezentanți ai IP s-au arătat deopotrivă satisfăcuți de decizia de a sista activitatea izolatoarelor din cauza condițiilor improprii. În același timp, rata escortărilor s-a majorat simțitor. În primul semestrul al 2020 cifra de escortări depășea 5000 persoane. Aceasta înseamnă că cresc cheltuielile de întreținere a mijloacelor de transport, combustibil, etc. Observatorii Oficiului Avocatului Poporului au realizat vizite în 14 IP, dintre care 4 vizite la IDP renovate, 3 vizite la IDP funcționale de tip vechi și alte 7 vizite la IP fără izolatoare. [8]

Corespunzător, conform datelor disponibile pentru anii de pînă la pandemie, în condițiile în care activitatea multor izolatoare nu era sistată au fost identificate situații cînd se impunea necesitatea deținerii persoanelor arestate preventiv în izolatoarele provizorii ale IGP. Motivul fiind evitarea situaţiilor de transportare repetată în faţa organului de urmărire penală sau instanţei de judecată de la izolatoarele de urmărire penală, care sunt amplasate la distanţe mai mari.

Urmare a efectuării unei analize a transferurilor efectuate de unele instituţii subordonate MAI, în perioada 01.01.2014 – 01.07.2014, am constatat că 593 de persoane preluate din penitenciarele cu statul de izolator de urmărire penală au fost deţinute în izolatoarele de detenţie provizorie de la o zi pînă la 50 de zile şi mai mult.

De menționat că normele CPT nu insistă asupra unui model anume de organizare a deținerii persoanelor în arest preventiv și de escortare a deținuților, totuși în normele sale stabilește că, custodia poliţiei este, în principiu, de durată

relativ scurtă. În consecinţă, condiţiile fizice de detenţie din arestul poliţiei nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenţie în care persoanele pot fi reţinute perioade mai lungi. Oricum însă, anumite condiţii materiale elementare trebuie îndeplinite. Toate celulele de poliţie trebuie să aibă dimensiuni rezonabile pentru numărul de persoane pe care le adăpostesc, o iluminare adecvată (de exemplu : suficientă pentru a putea citi, cu excepţia perioadelor de somn) şi ventilare. Ar fi de preferat ca celulele să aibă lumină naturală. Apoi, celulele ar trebui echipate cu mijloace de odihnă (de exemplu: un scaun fixat sau o bancă), iar persoanelor obligate să rămână peste noapte în custodie trebuie să li se pună la dispoziţie saltele şi paturi curate. [9] Întrebarea referitoare la ce înseamnă o dimensiune rezonabilă pentru o celulă a poliţiei (sau pentru alt tip de locuire pentru deţinut/prizonier) este o chestiune dificilă. Cînd se face o asemenea analiză trebuie luaţi în considerare mulţi factori. În orice caz, delegaţiile CPT-ului simt nevoia unor principii generale în domeniu. Următoarea dimensionare (văzută *ca un nivel de dorit* şi nu un standard minim) este utilizată în mod curent atunci când se analizează o celulă de poliţie pentru o singură persoană care stă mai mult de cîteva ore: 7m^2 având cel puţin 2m între pereţi şi 2,5 m între pardoseală şi plafon.

În situaţiile cînd este necesară interogarea suplimentară de către poliţie a persoanelor aflate în detenţie preventivă, CPT-ul estimează că, prin perspectiva prevenirii relelor tratamente, este de preferat, de asemenea, ca astfel de interogatorii să se deruleze în interiorul instituţiilor penitenciare în cauză şi nu în localurile poliţiei. Retransferarea deţinuţilor din prevenţie în custodia poliţiei pentru o audiere suplimentară nu va trebui solicitată şi autorizată decît dacă aceasta este absolut inevitabilă. Este la fel de evident că, în circumstanţele excepţionale în care un deţinut în prevenţie este retransferat în custodia poliţiei, acesta trebuie să beneficieze de cele trei drepturi: dreptul de acces la un avocat şi la un medic precum şi dreptul pentru persoanele implicate de a putea informa un apropiat sau un terţ despre deţinerea lor.

La nivel internaţional identificăm de asemenea recomandări generale şi anume că în principiu, persoanele plasate în arest preventiv de către o autoritate judiciară şi cele private de libertate în urma unei condamnări nu pot fi închise decât în închisori sau în instituţii rezervate deţinuţilor. În raporturile cu arestaţii preventiv, autorităţile trebuie să se ghideze după Regulile aplicabile deţinuţilor. Pe cât posibil, arestaţii preventiv trebuie să aibă posibilitatea de a locui într-o celulă individuală, excepţie făcând cazurile în care este în beneficiul acestora săfie cazaţi împreună cu alţi deţinuţi necondamnaţi sau în care un tribunal a dispus în

mod special criteriile de cazare.[10]

O altă recomandare a Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei, expune aspectele importante a fi respectate atunci cînd discutăm despre detenţia provizorie, condiţiile în care are loc aceasta, precum și aplicarea garanţiilor împotriva abuzului [11]. Conform acestora nu se insistă în privința instituției ce urmează a pune în executare măsura arestului preventiv. Totuși, identificăm referințe în privința locului ce asigură detenția preventivă, prin care sunt enunțate mai multe responsabilități ce ar reveni penitenciarului și personalului penitenciar.

Experienţa internațională unor state în domeniul organizării sistemului de executare a arestului preventiv, relevă practici diverse în partea ce ține de instituțiile responsabile de punerea în executare a acestei măsuri preventive.

În România funcţionează un sistem mixt de deţinere a persoanelor în arest preventiv, în acest sens rolurile sunt repartizate pentru faza de urmărire penală instituţiilor subordonate MAI, iar pentru faza de judecată instituţiilor subordonate MJ. Arestarea preventivă se execută numai în baza mandatului de arestare preventivă, emis potrivit dispoziţiilor Codului de procedură penală.

Organele de poliţie și penitenciarele prezintă la termenele fixate de organele judiciare, arestaţii preventiv sau alte categorii de persoane private de libertate pe care le custodiază. Instituțiile subordonate MAI (centrele de deținere și arestare preventivă) dețin(custodiază) persoanele arestate preventiv aflate în curs de urmărire penală și au obligaţia depunerii acestora în penitenciare după trimiterea în judecată.

În Norvegia, în decurs de 24 de ore de la reținere, persoana reținută trebuie transferată (dacă este posibil) în penitenciar. Dacă în penitenciar nu sunt locuri libere, persoana reținută poate sta la poliție până este adus în fața judecătorului, dar nu mai târziu de 72 de ore după reținere. După ce judecătorul a luat decizia de a aplica arestul preventiv, persoana arestată se poate afla la poliție pentru maxim 24 de ore.

În arestul preventiv nu durează mai mult de 4 luni. Arestul preventiv (SAP) este precedat de arestarea persoanei de către poliție, jandarmerie pentru 24 ore pentru investigări preliminare.

În Bulgaria suspectul nu poate fi reținut pentru mai mult de 78 ore (arestul poliției). După care urmează arestul preventiv asigurat de către sistemul penitenciar la decizia unei instanțe dar nu mai mult de un an.

În Turcia arestul preventiv este asigurat de către penitenciare și poate dura până

la 7 ani.

De menționat că, deși populația penitenciară în ultimii ani a scăzut în mod constant, totuși capaciatatea de plasare a pesoanelor în conformitate cu prevederile articolelor 205, 305, și 309 al Codului de executare este astăzi o adevarată provocare pentru sistemul administrației penitenciare. Pentru diminuarea impactului aglomerării izolatoarelor de urmărire penală au fost desfășurate acțiuni în privința organizării cadrului normativ intern pentru a reglementa crearea de sectoare în penitenciare, destinate pentru deținerea arestaților preventiv. [12].

În concluzie, luând în considerare cele menționate și numărul extrem de limitat al sistemului penitenciar pentru deținerea persoanelor în condițiile regimului inițial, identificăm la distanță de aproximativ 20 de ani că, Republica Moldova și-a asumat angajamente ce nu au fost raportate la capacitățile reale de implementare. Pentru soluționarea problemei enunțate mai sus considerăm necesar reexaminarea capacităților de deținere pe termen scurt a persoanelor în instituțiile subordonate MAI și MJ. Cu formularea ulterioară a propunerilor de modificare a cadrului normativ și atribuirea corespunzătoare a responsabilităților pentru deținerea persoanelor în arest preventiv.

Referințe bibliografice:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003; publicat : 05.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-25.

2. Cod de executare, aprobat prin Legea nr. 443-XV din 24.12.2004, Republicat: 05.11.2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220, art Nr : 704.

3. Legea cu privire la Centrul Naţional Anticorupţie*, Nr. 1104 din 06-06-2002, Publicat : 27-06-2002 în Monitorul Oficial Nr. 91-94 art. 668.

4. Legea cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada, stării de urgență în sănătate publică și modificarea unor acte normative, nr. 69 din 21-05-2020, Publicat : 26-05-2020 în Monitorul Oficial Nr. 124-125 art. 222.

5. Raportul Comitetului european pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT), în urma vizitei efectuate în RM în perioada 10-22 iunie 2001. Adoptat la 9 noiembrie 2001, https://rm.coe.int/1680697532.

6. Propunerea de politică publică – Dezvoltarea sistemului de escortare la instantele de judecata a persoanelor arestate preventiv http://www.justice.

gov.md/public/files/file /transparentaconsultatii _publice/PPP_Dezvoltarea_sistemului_de_escortare_la_instantele_de_judecata_a_persoanelor_arestate_preventiv06.10.2014_2.pdf

7. Raportul nr. 3 - Monitorizarea civică a reformei poliției în Republica Moldova, pag.49 -50, https://promolex.md/wp-content/uploads/2020/06/Raport-nr.-3_Reforma_Poli%C8%9Bie.pdf.

8. Raport tematic - Respectarea garanțiilor fundamentale la reținere și detenția provizorie în inspectoratele de poliție, p.25, http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Raport_Retinere_2020_OAP_FSM_FINAL-proiect_pe-site.pdf.

9. Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), Localele poliției, Extras din cel de-al 2-lea Raport general, publicat in 1992, https://rm.coe.int/16806cea28.

10. Recomandarea Comitetului de Miniștri ai statelor membre, referitoare la Regulile penitenciare europene REC(2006)2 (Adoptată de Comitetul de Miniștri, la data de 11 ianuarie 2006, în timpul celei de a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați) revizuite la 01 iulie 2020. https://rm.coe.int/16804c8d9a.

11. Recomandarea Rec(2006)13 a Comitetului de Miniștri al statelor-membre privind detenția provizorie, condițiile în care are loc aceasta, precum și aplicarea garanțiilor împotriva abuzului (Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006 la cea de-a 974-a reuniune a Delegaților Miniștrilor), https://rm.coe.int/16806f40e3.

12. Ordinul Ministrului Justiției, privind stabilirea tipurilor de penitenciare și sectoarelor de detenție create în cadrul acestora, nr.339 din 15 mai 2018.